

ध्वनी प्रदूषण (नियमन व नियंत्रण) नियम, २०००
च्या अंमलबजावणीच्या संबंधातील प्राधिकरणाची
नियुक्ती.....

महाराष्ट्र शासन
पर्यावरण विभाग, मंत्रालय,
शासन निर्णय क्रमांक : ध्वनीप्र/2000/प्र.क्र.24/तां.क.3
नविन प्रशासन भवन, 15 वा मजला, मंत्रालयासमोर, मुंबई-400 032.
दिनांक : 16 ऑगस्ट, 2000.

प्रस्तावना :- सार्वजनिक ठिकाणी वातावरणात दिवसेंदिवस ध्वनीची तीव्रता औद्योगिक कामे, विविध प्रकारची बांधकामे, जनित्रे (जनरेटर्स), ध्वनिवर्धक (लाऊड स्पीकर्स), सार्वजनिक सभा, संगीत वाद्य, वाहनांचे भोंगे व इतर यांत्रिक साधनांमुळे ध्वनीचे प्रमाण वाढतच आहे. ध्वनी प्रदूषणामुळे नागरिकांच्या आरोग्यावर व मानसिक स्वास्थ्यावर अनिष्ट परिणाम होत असल्यामुळे तसेच वातावरणातील ध्वनीची योग्य पातळी राखण्याच्या हेतूने ध्वनी निर्माण करणाऱ्या स्रोतांचे नियमन व नियंत्रण करणे आवश्यक असल्याने केंद्र सरकाराने दि.१४ फेब्रुवारी, २००० रोजी ध्वनी प्रदूषण (नियमन व नियंत्रण) नियम, २००० लागू केलेले आहेत. (प्रत सोबत) हे नियम राज्यात राबविण्यासाठी या नियमाच्या २(क)नुसार, "प्राधिकरण" म्हणजे केंद्र सरकारकडून किंवा यथास्थिती, राज्य शासनाकडून प्राधिकृत करण्यात आलेला कोणताही प्राधिकारी किंवा अधिकारी आणि त्यामध्ये जिल्हा दंडाधिकारी, पोलीस आयुक्त किंवा त्यावेळी अंमलात असलेल्या कोणत्याही विधिअन्वये ध्वनीच्या संबंधात सभोवतालच्या हवेची दर्जात्मक मानके राखण्यासाठी पदनिर्देशित केलेला कोणताही अधिकारी यांचा समावेश होतो.

शासन निर्णय:- ध्वनी प्रदूषण (नियमन व नियंत्रण) नियम, २००० च्या २(क) नुसार, राज्यातील पोलीस आयुक्त असलेल्या शहरामध्ये पोलीस आयुक्त व इतर शहरात / क्षेत्रात संबंधीत जिल्हा पोलीस अधिक्षक यांची या नियमांची अंमलबजावणी करण्यासाठी एक सदस्य प्राधिकरण म्हणून नियुक्ती करण्यांत येत आहे. प्राधिकरण आवश्यकता वाटल्यास आपल्या कार्यात स्थानिक लोकप्रतिनिधींचा सहभाग घेऊ शकेल.

२. ध्वनी प्रदूषणाच्या नियंत्रणाचे उपाय अंमलात आणण्याच्या संबंधातील प्राधिकरणाची जबाबदारी :-

(१) कोणत्याही क्षेत्रातील /झोन मधील ध्वनीची पातळी या अनुसूचीत विनिर्दिष्ट केल्याप्रमाणे ध्वनीच्या संबंधातील सभोवतालच्या हवेच्या प्रमाण दर्जापेक्षा अधिक असता कामा नये.

(२) हे प्राधिकरण, ध्वनी प्रदूषणाचे नियंत्रणविषयक उपाय अंमलात आणण्यासाठी आणि ध्वनीच्या संबंधातील सभोवतालच्या हवेच्या दर्जाच्या मानकांचे योग्य अनुपालन करण्यासाठी जबाबदार असेल.

३. ध्वनीक्षेपक /सार्वजनिक सभेच्या ठिकाणची ध्वनीवर्धक यंत्रणा यांच्या वापरावरील निर्बंधः-

(१) प्राधिकरणाकडून लेखी परवानगी मिळविल्याखेरीज ध्वनिक्षेपकाचा किंवा ध्वनिवर्धक यंत्रणेचा वापर करता येणार नाही.

(२) ध्वनिक्षेपक व ध्वनिवर्धक यंत्रणेचा वापर, श्रोतृगृहे, सभागृहे, सामूहिक सभागृहे आणि मेजवानी कक्ष यासांरख्या बंद जागांखेरीज इतर ठिकाणी (रात्री १० वाजल्यापासून सकाळी ६ वाजेपर्यंत) करता येणार नाही.

४. शांतता झोन/क्षेत्र यांमधील कोणत्याही उल्लंघनाचे परिणाम.

शांतता झोन याचा अर्थ रुग्णालये, शैक्षणिक संस्था आणि न्यायालये यांच्या सभोवतालचे कमीत कमी १०० मीटरपर्यंतचे क्षेत्र. शांतता झोन्स ही अशी झोन्स म्हणून सक्षम प्राधिकरणाने जाहीर केलेली झोन्स आहेत. शांतता झोन/क्षेत्र याखाली येणाऱ्या कोणत्याही ठिकाणी जो कोणी पुढीलपैकी कोणताही अपराध करील तो, या अधिनियमाच्या तरतुदीन्वये शिक्षा होण्यास पात्र असेल -

- (एक) जो कोणी गाणे वाजवील किंवा कोणत्याही ध्वनिवर्धकाचा वापर करील,
- (दोन) जो कोणी ढोल किंवा टम-टम वाजवील किंवा एकतर संगीत किंवा ताणाचे शिंग फुंकील किंवा तुतारी फुंकील किंवा कोणतेही वाद्य बडवील किंवा वाजवील किंवा
- (तीन) जो कोणी गर्दी खेचण्याच्या एखाद्या स्वरूपाचा कोणताही नकलांचा, संगीताचा किंवा इतर कार्यक्रम प्रदर्शित करील.

५. प्राधिकरण समोरील तक्रारी :-

(१) आवाजाची पातळी कोणत्याही क्षेत्राच्या/झोनच्या समोरील स्तंभात देण्यात आलेल्या सभोवतालच्या आवाजाच्या मानकापेक्षा १० डेसिबल्स (ए) किंवा अधिक वाढली असेल तर, एखाद्या व्यक्तीला प्राधिकरणाकडे तक्रार करता येईल.

(२) प्राधिकरण तक्रारीवर कार्यवाही करील आणि या नियमांच्या आणि अंमलात असलेल्या कोणत्याही इतर विधीच्या तरतुदीनुसार उल्लंघन करणाऱ्यावर कारवाई करील.

(३) प्राधिकरणासमोर सादर झालेल्या तक्रारीवर जास्तीत जास्त दहा दिवसांच्या आत प्राधिकरण निर्णय घेईल.

६. प्राधिकरणाचे अधिकार :-

सतत चालू असलेल्या संगीताच्या आवाजास किंवा गोंगाटास (आवाजास) मना करण्याचे प्राधिकरणाचे अधिकार-

(१) ध्वनी प्रदूषणाबाबत एखाद्या पोलीस ठाण्याच्या प्रभारी अधिका-याच्या अहवालावरून / माहितीवरून किंवा जवळपास राहणाऱ्या किंवा मालमत्तेचा भोगवटा करणाऱ्या जनतेस किंवा व्यक्तीस होणारा त्रास, अडथळा, गैरसोय, क्षती यांचा धोका टाळण्यासाठी आवश्यक असेल तेथे लेखी आदेशाद्वारे निदेश पुढील गोष्टीना प्रतिबंध करण्यासाठी, मना करण्यासाठी, नियंत्रण करण्यासाठी किंवा विनियमन करण्यासाठी देता येतील.

- (अ) कोणत्याही जागेत किंवा जागेवर -

- (एक) कोणत्याही (वाचिक) संगीताचा किंवा वाद्याच्या संगीताचा,

- (दोन) ध्वनि निर्माण करण्यास किंवा पुनर्निर्माण करण्यास सक्षम असेल असा ध्वनिक्षेपक, सार्वजनिक ठिकाणचे ध्वनिवर्धक, उपयंत्र (अप्लायन्स) किंवा उपकरण संच (ऑपरेटस) किंवा, यंत्रक

(कॅन्ट्रिव्हन्स) यांसह कोणतेही वाद्य कोणत्याही रीतीने असो वाजवल्यामुळे, बडवल्यामुळे, परस्परांवर आदवल्यामुळे, फुकण्यामुळे किंवा वापरल्यामुळे होणरा आवाजाचा आघात किंवा तो चालू राहणे, किंवा

(ब) कोणत्याही जागेत किंवा जागेवर, ज्यामुळे आवाज निर्माण होईल किंवा ज्याचा आवाज निर्माण होतो असा कोणताही व्यापार, व्यवसाय किंवा कामे किंवा प्रक्रिया चालू ठेवणे.

(२) प्राधिकरणास एकतर स्वतःहून किंवा पोट-नियम (१) अन्वये देण्यात आलेल्या एखाद्या आदेशामुळे व्यथित झालेल्या कोणत्याही व्यक्तीने अर्ज केल्यानंतर असा आदेश रद्द करता येईल, त्यात फेरबदल करता येईल किंवा त्यात फेरफार करता येईल;

परंतु, असा कोणताही अर्ज निकालात काढण्यापूर्वी, प्राधिकरण अर्जदाराला एकतर व्यक्तीशः किंवा त्याचे प्रतिनिधित्व करणाऱ्या एखाद्या व्यक्तीद्वारे स्वतःपुढे उपस्थित राहण्याची आणि आदेशाविरुद्धचे कारणे दाखविण्याची संधी देईल आणि जर ते प्राधिकारी असा कोणताही अर्ज एकतर पूर्णतः किंवा अंशतः फेटाळील तर अशा फेटाळणीची त्याची कारणे नमूद करील.

वरील आदेश तात्काळ लागू करण्यांत आले आहेत.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नांवाने

(ग. नि. वराडे)
शा स्त्र ज्ञ श्रे णी - १

प्रति,

मा.मुख्यमंत्र्यांचे प्रधान सचिव

मा.उपमुख्यमंत्र्यांचे प्रधान सचिव

मा. मुख्यसचिव

अतिरिक्त मुख्यसचिव, गृह विभाग

प्रधान सचिव, पर्यावरण

सर्व प्रधान सचिव / सचिव

संचालक, पर्यावरण.

मा.मंत्री, पर्यावरण यांचे खाजगी सचिव

मा.राज्यमंत्री, पर्यावरण यांचे खाजगी सचिव

सर्व मा.मंत्री / राज्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव

सर्व जिल्हाधिकारी

सर्व पोलीस आयुक्त

सर्व जिल्हा पोलीस अधिक्षक

पर्यावरण विभागातील सर्व अधिकारी / कार्यासने.

निवड नस्ती

GR-२००२०४१२१७२२०१०००-२२००